

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „ЕКОНОМИЈА НА РЕГУЛАЦИЈА“ (Е-УЧЕБНИК) ОД
ПРОФ. Д-Р ДУШКО ЈОШЕСКИ И ПРОФ. Д-Р ТАТЈАНА БОШКОВ,
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, како и Одлуката бр. 2102-86/10 од 289. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика одржана на ден 19.4.2023 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

1. Д-р Мичо Апостолов, редовен професор, Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;

2. Д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, редовен професор, Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

за изготвување и доставување писмен извештај, рецензија, на приложениот ракопис (е-учебник) „ЕКОНОМИЈА НА РЕГУЛАЦИЈА“ од **проф. д-р Душко Јошески и проф. д-р Татјана Бошков** наменет за студентите од прв и трет циклус на студии на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

По прегледот на ракописот, до Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Учебникот „ЕКОНОМИЈА НА РЕГУЛАЦИЈА“ од авторите проф. д-р Душко Јошески и проф. д-р Татјана Бошков претставува заокружен преглед на материјата која го опфаќа изучувањето на економиите на регулации. Имено, економската регулатива се однесува на збир на ограничувања или правила објавени од владините административни агенции преку креирање правила поддржани со закана со санкција или парична казна. Главниот опсег за регулација на владата е да ги спречи неуспесите на пазарите, или со други зборови, ситуации во кои пазарите не го организираат ефикасно производството или не ги распределуваат стоките и услугите на потрошувачите (како во присуство на монополска/ доминантна фирма). Така, овој ракопис е соодветен со наставната програма на предмети од прв и трет циклус на студии при Факултетот за туризам и бизнис логистика, односно на студиската програма Бизнис логистика како задолжителен предмет Државна регулација (3+2+2) во прва година, и предмет Економија на регулација од трет циклус студии на студиската програма Бизнис логистика и администрација при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Податоци за обемот на ракописот: Учебникот содржи 180 страници, со вклучени табели, графикони, практични примери и користена литература од 54 библиографски единици. Ракописот е пишуван во А4 формат со нормален проред, употребен е фонт Arial, големина на буквите 11. Ракописот е подготвен според пропишаната наставна програма и барањата кои се поставуваат пред студентите и е подготвен за да даде сознанија за предметите Државна регулација и Економија на регулација. Истовремено одговара и на одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Според наши сознанија, авторите немаат објавено учебник под ист наслов. Ракописот насловен како „ЕКОНОМИЈА НА РЕГУЛАЦИЈА“, според обемот и содржината, одговара на предвидената наставна програма по предметите Државна регулација и Економија на регулација на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип и е прво издание. Истовремено одговара и на одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Краток опис на содржината: Содржински, ракописот (е-учебникот) се состои од 16 теми кои ги покриваат тематските единици предвидени со наставната програма.

Обработените теми во ракописот на полето економија на регулации вклучуваат: економска и социјална регулација, перфектна конкуренција, монополи, х-неефикасност, вкупна загуба кај монополите, технолошка конкуренција, патенти и трговски права, олигополи, бариери за влез и contestable markets (со нула трошоци за влез и излез од индустријата), инструменти на регулацијата и историја на регулацијата, теорија на приватно спрема јавно претпријатие, приватизација: теорија и докази, Peak Load Pricing, дерегулација на пазарите за електрична енергија, наддавање за франшизи, регулација на природни монополи (динамични прашања), дерегулација на товарниот и авионскиот превоз, проблемите на дерегулацијата – случајот на Британски железници, вовед во социјална регулација, регулација на животната средина, регулација на патенти, финансиска регулација и функција на финансиските пазари.

Елаборацијата на опфатените теми анализира неколку сегменти кои треба да даваат основни, но и пошироки знаења за студентите кои ќе ја изучуваат оваа наставна проблематика.

Дефинирањето на тоа што претставува владина регулација, дефинирање на економската и социјалната регулација, прегледот на перфектна и технолошка конкуренција, загуба кај монополите, олигополите, решенија во пракса, како и бариери за влез и contestable markets (со нула трошоци за влез и излез од индустријата), се првите четири теми кои на студентите и читателите, пред се, им го доближуваат значењето на регулативата. Имено, регулативата може да се опише како форма на владина интервенција на пазарите што вклучува правила и нивно спроведување. Тоа се важни теми, бидејќи регулативата има потенцијални ефекти не само на макрониво врз економијата, туку и на микрониво врз компаниите и поединците. Регулативата може да се развива или проактивно во пресрет на последиците од промените во пазарното опкружување или реактивно како одговор на некоја(и) појава(и). На пример, промените што произлегоа од технолошкиот напредок на пазарите поради новите средства за комуникација и апликациите на компјутерите доведоа до различни регулативи, и проактивни и реактивни. Регулативата, исто така, се разви како одговор на финансиски кризи и непожелни однесувања или дејства што се случиле во минатото. Регулативите се неопходни, бидејќи во некои ситуации пазарните решенија се несоодветни. Со други зборови, постојат регулативи за да се заштитат крајните корисници од пропусти на пазарот.

Петтата, шестата, седмата, осмата, деветтата и десеттата тема во овој ракопис опфаќаат материја која ги разгледува и анализира инструментите на регулацијата, теориите кои се однесуваат на регулацијата, прашања за тоа кога е потребна јавната

сопственост, кои се поттикнувачите во јавниот и приватниот сектор, проблеми со стапката на поврат, зошто треба да се регулираат јавните комунални услуги, регулацијата на природните монополи, што значи регулирана конкуренција како и технолошките промени. Всушност, постојат различни објаснувања за овие прашања поврзани со економската регулација. Истражувањето на литературата покажува дека може да се однесува на создавање или влијание врз пазарите. Едно помодерно објаснување смета дека економската регулатива е помалку за корекција на неуспеси на пазарот и повеќе за овозможување на пазарите да работат поефективно, односно онаму каде што дисциплините се слаби или отсутни, економскиот регулатор дејствува како „видлив настојувајќи да ги водат давателите на услуги кон резултатите (на пример, во однос на цената, квалитетот или и двете). Следствено, познавањето на регулативата е важно, бидејќи регулативата има потенцијално далекусежни и значајни ефекти. Овие ефекти може да варираат од ефекти на макрониво врз економијата до ефекти на микрониво врз поединечни субјекти и хартии од вредност.

Регулативата потекнува од различни извори и во различни области. Корисна е рамката која вклучува типови на регулатори и регулативи, како и области на регулатива кои може да влијаат врз субјектот од интерес (вклучувајќи ја и економијата како ентитет). Рамката ќе помогне во проценката на можните ефекти од новата регулатива. Исто така, може да помогне во проценката на ефектите од регулативата врз различни субјекти.

Обработените теми регулација на цените, финансирање и регулација на индустријата, потенцијалните решенија за екстерналите, регулација на животната средина, регулација на патенти и финансиска регулација (единаесетта тема заклучно со шеснаесетта тема) потврдуваат дека при развивањето на прописите, регулаторот треба да ги земе предвид трошоците и придобивките. Во анализата, нето-регулаторниот товар (приватни трошоци намалени за приватните придобивки од регулативата), исто така, може да биде релевантен. Може да биде тешко да се проценат потенцијалните трошоци и придобивки, без оглед на перспективата. Сепак, критичен аспект на регулаторната анализа е проценката на трошоците и придобивките од регулативата. Значаен предизвик за финансиските регулатори е како да се справат со системскиот ризик (ризикот од неуспех на финансискиот систем) и со последиците од преземањето ризик од финансиските институции. Прашањата како што се регулативата на трудот, регулативата за животната средина и електронската приватност, исто така, добиваат зголемено внимание. Начинот на кој се развиваат и се применуваат регулативите може да има значително влијание врз бизнисите. Промените во регулаторната рамка и регулаторната несигурност, исто така, може да имаат значителни ефекти врз деловните одлуки. Значи, еден од важните предизвици со кои се соочуваат професионалците во финансиската индустрија е да ги предвидат и разберат последиците од потенцијалните промени во регулаторното опкружување и специфичните регулативи.

Од последните теми студентите треба да понесат неколку клучни знаења. Имено, постоењето на екстерналии создава потреба за регулација. Регулативата се очекува да има општествени придобивки и треба да се процени со помош на анализа на трошоци и придобивки. Регулирањето на пазарите на хартии од вредност и финансиските институции е обемно и сложено поради последиците од неуспесите во финансискиот систем. Овие последици вклучуваат финансиски

загуби, губење на довербата и нарушување на трговијата. Фокусот на регулаторите на финансиските пазари вклучува прудентна супервизија, финансиска стабилност, пазарен интегритет и економски раст. Понатаму, темите покажуваат дека регулаторната конкуренција е конкуренција меѓу различни регулаторни тела за користење на регулативата со цел да се привлечат одредени субјекти. Ширината на регулирање на трговијата бара употреба на рамка која ги идентификува потенцијалните области на регулација. Оваа рамка може да се употреби за да се идентификуваат специфични области на регулатива, и постоечки и очекувани, кои може да влијаат врз субјектот од интерес. Законодавните тела, регулаторните тела и судовите обично донесуваат регулатива.

Од примерите се согледува дека регулаторните тела вклучуваат владини агенции и независни регулатори на кои им е доделено овластување од влада или владина агенција. Некои независни регулатори се саморегулирачки организации.

Меѓусебната зависност во активностите и потенцијално спротивставените цели на регулаторите е важна грижа за регулаторите, регулираните субјекти и оние кои ги проценуваат ефектите од регулативата. Регулативата која се донесува за подобрување на интересите на регулираните субјекти го одразува регулаторното зафаќање. Регулаторите имаат одговорност и за материјалните и за процедуралните закони. Првиот се фокусира на правата и одговорностите на ентитетите и односите меѓу субјектите. Вториот се фокусира на заштитата и спроведувањето на првото. Регулаторна арбитража е употреба на регулатива од страна на ентитетот за да се искористат разликите во економската суштина и регулаторното толкување или во регулаторните режими во корист на ентитетот. Постојат многу регулаторни алатки на располагање на регулаторите, вклучувајќи регулаторни мандати и ограничувања за однесување, обезбедување јавни добра и јавно финансирање на приватни проекти.

Изборот на регулаторна алатка треба да биде конзистентен со одржување на стабилна регулаторна средина. „Стабилно“ не значи непроменливо, туку, напротив, се однесува на посакуваните атрибути на регулативата, вклучувајќи предвидливост, ефективност во постигнувањето на целите, временска конзистентност и спроведливост. При оценувањето на регулаторните резултати, регулаторите треба да спроведуваат тековни анализи на трошоците и придобивките, да развијат техники за подобрување на мерењето на овие резултати и да користат економски принципи за да ги водат. Нето-регулаторното оптоварување за субјектот од интерес е мошне важно за аналитичарите и, секако, треба да се има предвид.

Преку горенаведените теми, авторите успешно создаваат претстава што значи економија на регулација од сите аспекти, бидејќи регулативата има потенцијални ефекти не само на макрониво врз економијата, туку и на микрониво врз компаниите и поединците. Регулативата може да се развива или проактивно во пресрет на последиците од промените во пазарното опкружување или реактивно како одговор на некоја(и) појава(и). Регулативата, исто така, се разви како одговор на финансиски кризи и непожелни однесувања или дејства што се случиле во минатото. Регулативите се неопходни бидејќи во некои ситуации пазарните решенија се несоодветни. Со други зборови, постојат регулативи за да се заштитат крајните корисници од пропусти на пазарот.

Последователноста во анализата на сите важни теми обработени во овој ракопис, ќе им овозможи на студентите да бидат корективи во системот, да бидат способни да ги идентификуваат позитивностите, а истовремено да ги детектираат пропустите, со што се креира свест како треба да функционира општествениот систем во една земја.

Тргувајќи од значајноста на овој ракопис, разбирливото и систематско презентирање на материјата во него, како и врз основа на нашата детална анализа на содржината, го даваме следниот

ЗАКЛУЧОК

Ракописот „ЕКОНОМИЈА НА РЕГУЛАЦИЈА“, поднесен од авторите проф. д-р Душко Јошески и проф. д-р Татјана Бошков прават успешна комбинација на теоријата и практиката преку примери во кои е презентирано суштинското значење на потребата од регулација во економијата, притоа задоволувајќи ги критериумите за објавување. Авторите, јасно и конзистентно преку примери, даваат економско образложение на регулативата, вклучувајќи го и начинот на кој регулативата ја подобрува правичноста на пазарите и се однесува на опасноста за општеството од неуспех на финансискиот систем. Тие, исто така, обезбедуваат преглед на регулаторите, алатките со кои располагаат и како работата на регулаторите ширум светот е меѓусебно зависна. Исто така, ја опишуваат проценката на трошоците и придобивките од регулативата и ги истакнуваат практичните прашања што произлегуваат од спроведувањето на регулативата.

Учебникот е конципиран според однапред утврдени наставен план и програма, и е напишан со разбирлив стил. Теоретската и практичната елаборација на оваа материја ќе им помогне на студентите не само да ја разберат суштината на економијата на регулација и нејзината важност за една земја, туку и да можат да ги дијагностицираат и решаваат евентуалните промени во неа. Тоа значи дека овој учебник ќе биде полезен не само за студентите на Факултетот за туризам и бизнис логистика, на студиските програми Бизнис логистика и Бизнис логистика и администрација, туку и за пошироката јавност која има интерес за оваа проблематика. Од оваа причина, препорачуваме учебникот да биде објавен.

Како Рецензентска комисија имаме **чест и задоволство да му предложиме на Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика ракописот „ЕКОНОМИЈА НА РЕГУЛАЦИЈА“ од авторите проф. д-р Душко Јошески и проф. д-р Татјана Бошков да го прифати како УЧЕБНИК со цел да се користи во наставата по предметите Државна регулација и Економија на регулација, кои се изучуваат на студиските програми на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.**

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Мичо Апостолов, редовен професор,

Д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, редовен професор.